

GDZIEBY (695) *cn i pt*

cn (693), *pt* (2).

gdzieby (628), gdzie by (67).

e jasne.

Sł stp notuje, Cn s.v. gdzie, Linde XVII w. s.v. gdzie.

I. Spójnik (693) :

1. W zdaniu podrzędnym wprowadza okoliczności, od zaistnienia których uzależnia się czynność lub stan wyrażony w zdaniu nadrzędnym lub jego równoważniku (676) :

A. Wprowadza zdanie okolicznikowe warunku, często z odcieniem czasowym, jeśli, gdyby; si *JanStat, PolAnt, Vulg; ubi JanStat* (546) :

Z trybem oznajmującym, rozkazującym lub bezokolicznikiem w zdaniu nadrzędnym [w tym: w antepozycji (323), w postpozycji (44), w interpozycji (13)] (380) : *PatKaz II* 78v; *PatKaz III* 137v; á tak wyciągnie fie ona zmaza, Ale gdzieby fie zaftarzała ta zmaza: vczin te⁸⁰ kielko razow, á tak ftracifz. *FalZioł V* 118, V 115v; A gdzie by pan stharostha onym [o złodzieju] by [!] fzią dovyedzial pod kthorem panem wmyaľtheczku, albo wewfchi, mago poľzwacz *LibLeg* 6/118, 7/100, 11/169v, 170, 182v; A gdziebi tez męzoboicza zyw bel a pravęm przekonęn takovy ma w wiezy na dolie fiedziecz *ComCrac* 16, 16v, 17, 18, 22; *KromRozm I* 12; *MurzHist* P4; Wina tēfz młodego/ nigdcí niezlewá w fkorńiki wiotché. A gdzieby inaczyi [si vero non]/ roľfádzá wino młodé/ fkorńiki *MurzNT Mar* 2/22, k. 28v, *Matth* 28/14, *Mar* 2/21; *MurzOrt* B3; iż bog yáko żydy był opátrzył/ czego fye dzyerzeń myeli/ gđzye by im piľmá nyestawáło/ áľbo tez gđzye by fpor był o wykłádzýe piľmá/ táko y nas krzeľciyanow wtey myerze nye opuľcił. *KromRozm II* s2, h4v, v4v; koľcyoľowi każe [grzesznika] opowyedzyeć/ á zá pogániná á odrzuconego myeć/ gđzyeby koľcyoľá nyeuľluchaľ. *KromRozm III* D, K5v, P6 [2 r.], P7v; A gdzieby się nalazło, że dobrze apelowaľ, winę mu wrocić. *Diar* 93, 92, 93; A gđzieby sfáľfzowaľ Kfyęgi Mieyľkie/ sftawa fye bezecnym/ y krzywoprzyfyęzćá/ á bywa karan ogniem *GroicPorz* d4v; Co wľzythko zależy ná roľtropnoľci Sędziego/ ktory fye ma w tákowych rzeczach dokłádzáć Práwá piľanego/ gđzieby co w poľpolitey vchwale áľbo w moderácyey miánowicie opiľano nie było *GroicPorz* k4, c2, h3v, h4 [2 r.], o4, p2 (19); Ale gdzie by więc [si autem; Ale iefliby *Wujek*] złość oycá mego przedfie trwáľ przeciw tobie/ odľlonię vcho twoie (á oznáymieć) *Leop l.Reg* 20/13; A gdzieby [et si; A iefliby *WujNT*] ćie gorľfýľá ręká twoiá/ odetni iá [...] A iefli nogá twoiá ćiebie gorľfý/ odetni iá *Leop Mar* 9/42, *Ez* 33/9, *3.Mach* 3/20, *Matth* 5/21, 18/16; Gdzyeby [si *JanStat* 557] kto zá Sláchćicá fię miał nie będąc iem á był zábit/ tákowego gľowá [...] pľácona być niema/ co fię rozumieć ma gdzyeby [si *ibidem*] o gľowę iego iáko o fláchecká powoľanie było vczynione. *UstPraw* K2; Gdzieby [cum vero *JanStat* 599] Sláchćic nie ofiáďly áľbo mieyľckiego áľbo chľopľkiego řtanu s nią [z *nabitą rusznicą*] chodzil/ ták dľugo ma być w wiezy [...] trzyman áľiz tę winę poľoży. *UstPraw* K2, Fv; Vpámieťay fię/ bo gđzieby [si] ináczey/ przydę ná ćię rychľo/ y będą walczył z nimi mieczem vľt moich. *BibRadz Apoc* 2/16; á gđzieby y ná klátwę niedbaľ/ Krolowi oznaymieć *OrzRozm* H4v; á ták byli nápomináni/ áby záfię ku pierwfzey wierze przyťáli/ gdzieby tego nieuczynili/ Cefarz fwámi będzie ináczey poczýnaľ *BielKron* 209, 9v, 22 lv, 227v, 259v, 456 (12); Wiedzieć co ludzie mowiá o tobie/ nie wáďzi [...] Będzili co chwáľnego/ o lepře

fię ftárac/ Ale gdzieby ináczey/ małz łam fiebie kárác. *Prot* D4; *SienLek* 157v; á ia będąc w tym punkcie/ widziałbych/ iż mogę pánu lepiej posłuzyc/ gdziebym nieco od iego rofkazánia odftápił *GórnDworz* L3v, F2v, F4, F5v, Cc3y, Kk3v, (11); Gdzieby ná nie ciężko przyśzło/ máią ich drudzy rátować [...] gdzieby im nieprzyiaćiel sílen był/ vftępuią do woyłká głównego według ftáharych waleczników *BielSpr* 70v, 4, 18, 51, 51v, 71; A gdzieby więc który był vporny/ á niepołufzny nápomínaniu póspolitemu/ tákie⁶⁰ z vrzędu zrzucamy *WujJudConf* 157; Táżce gdzieby w nauce od podánia Apóstolłkiego który odstępował/ ftrzeżemy fie go iáko fáłzywego [!] Proroká. *WujJudConf* 157; *Oczko* 12v, 26v, 31, 33; *KochPs* 134; A gdzieby się zlie na przeciw iey zachowalo ktore fnich przepada na miałto włzitek grunth i zbudowaniem. *ZapKościar* 1579 1v, 1580/4, 14, 1582/26v, 1583/54, 1586/64v (10); *KochSz* A3v; *WerGość* 269; *BielSjem* 18; *ActReg* 4v, 49, 138; *GrochKal* 7; *Phil* R3; *OrzJan* 34, 132; *JanNKar* E2v [2 r.]; *JanNKarOrz* F3v; á gdzieby [*ubi JanStat* 201] fie wezwáni przez nas w náznáczonym czásie niewróćili/ zá wywołáné y bezecné niechay będą miáni *SarnStat* 176; póftánawiamy [...] iż gdyby fie krzywdá od Rotmiłtrzá którego komu ftáłá/ [...] ma byđz do bliżzého w onéy žiemi Grodu/ [...] pozwan/ [...] Táżce gdzieby od towarzyszá to fie sítało/ ma v Rotmiłtrzá spráwiedliwośći vkrzywdzony ábo vłzkodzony žáđác *SarnStat* 432; A gdzieby [*si autem JanStat* 668] tákowy odkłádáiący [...] ná fwą rzeczoną chorobę obyczáiem przerzeczoným nie przyśiągł [...] tákowy zárázem niech fwą rzecz ftráci *SarnStat* 826; Co máią czynić pod ftráćeniém Stároftwá [...] wyiáwłzy gdzieby [*excepto, quod JanStat* 430] nie mogli byđz dla potrzeb y spráw Rzeczypóspolitáy álbo náłżych. *SarnStat* 917, 235, 239 [2 r.], 298, 305, 1125 *marg* (84); Włzákoż gdziebych w czym/ zwłáfczá według zdánia ftárfżych fwych pochybił/ przyznam rad z pokorą niedoftátek fwoy. *PowodPr* 85; *KlonWor* 74.

Połączenia: »gdzieby jedno« (2): *ZapWar* 1548 nr 2668; iż oto Krol gotow ieft o wiárę świętą/ o kroleństwo to/ gdzieby iedno potrzebá byłá/ położyć gárdło fwe. *BielKron* 307v.

»gdzieby ... już« (11): *KromRozm III* M2v; Ieśli by od onego żelázá namniey niebył obráżon/ iuż fye sítawał wolnym iáko niewinny. A gdzieby onego żelazá róspalonego w ręce wzięć niechćiał/ iuż w onym o co go winowano vpadał/ y był mian zá winnego *GroicPorz* z4, r2, zv, bb4v; A ták Lántgraw [...] záftawił inne imienie ktore zowá Mompelicartum ná potrzebę thę/ gdzieby do trzech lat niewykupiono/ iuż miał wieczność vtrácić *BielKron* 211v, 26; *RejPos* 42v, 64v, 145v; Ale gdzieby [*si autem JanStat* 219] [...] Student/ żak/ álbo który z przerzeczoných ná kradźiełtwie [...] był poimány/ iuż to nie Rektorów fąd bęđzie *SarnStat* 203.

»gdzieby ... tedy(ć) (a. teda) (przedsię)« (146): *MetrKor* 34/134v; Alye gdzie [!] by ludzie włzy thakowey vkazaly slyad daley zewfchy swoyey, theda nycz daley vynowaczy nyebandą *LibLeg* 6/156v, 6/156v, 11/136v, 138; A gdzieby [*urzędnicy*] omiełkali y nieofiedli podlie przivilieyow statutu, tedy [*quodsi ... tum Jan Stat* 301] na szeymie przyślem mayą bycz privovani swoich vrzędow *ComCrac* 14v, 14v, 17 [2 r.], 22; tam bendzie volno panu Iakubovy y alexemu w Nochaczovye miesskacz do czterech nyedziel a gdzie by nad tho viáczey tam myesskaly tedi to zassią máią nagrodzicz panu Castallanowey *ZapWar* 1548 nr 2668, 1545 nr 2646, 1548 nr 2668, 1549 nr 2658; *Diar* 93 [3 r.]; A gdzieby Inwentarzá Opiekun nie vczynił/ tedy dźiedzic bliżłzy ieft przeciw iemu przyśyądz/ iż thák wiele było iáko żáluie. *GroicPorz* ee4v, q4v, r3, s, x4v [2 r.], cc4 (10); Gdzieby pierwey powftáłá

woyná [*si institerit bellum*; A ielliby piérwéy rużono woynę *Wujek*] przeciwko Rzymiánom/ [...] tedy doda im pomocy [*auxilium feret*] narod Zydowłki *Leop 1.Mach 8/24*; *UstPraw Kv, K2 [2 r.]*; *BibRadz Gen 24/43*; gdzieby potomká męskiego v nich nieftáło/ tedy tho Księstwo ná Ferdynándá álbo ná iego potomki ma przyść *BielKron 212v, 203, 217, 217v, 220*; *SarnUzn Dv*; *RejPos 141*; Abowiem gdyby kto dla nas ćierpiał wżyftki boleści/ nie z łwey dobrej woley/ ále ktorychby sie vchronić niemogł/ tedybyfmy tego zá wielkie dobrodzieyftwo poczýtáć iemu niemogli: ále gdzieby dla nas chutliwie śmierć podiał ktoreyby prozen być mogł/ thedy záprawdę to iest ták wielkie dobrodzieyftwo *KuczbKat 40*; *BielSpr 55*; *BudBib B3v*; Ale gdzieby nie mieli od Bogá rofkázania ofobliwego/ tedy fie im nigdy żadnego człowieká zábijáć nie godzi *CzechRozm 239v, 191, 199v [2 r.]*, 238v, 245, 246v, 248; *MWilkHist A2v*; *WerKaz 302*; *KochWr 35*; *Paprup L*; Gdzieby się kto taki znalazł ktoryby przeciwko tey confaederatyei [...] wystampil To iest gdy by kto kogo przez gwałt od iego religiey odzyskał, ado inszey przyniewalał. [...] Tedy wmiesciech KJM Vrząd Starosci y mieyski [...] powinien takie⁸⁰ gwałtu bronic y hamowac *ActReg 17, 148*; *GostGosp 34, 110, 112*; *OrzJan 68*; A gdzieby fzię przyiaciel niozwal do roku y fzełzci niedziel, tedy wżyftka maiętnofzc przypada na dobrá kofzcielne *ZapKościel 1591/46*; A gdzieby fie wżyfcy ná ieden Dekret zgodzić nie mogli/ tedy przy więtfzéz częścii konkluzya zoftáwáć ma. *SarnStat 47*; A gdzieby w którym powiećie wieze nie było/ tedy śiedzenie ma mieć głównik w wieży główného miáftá Woiewództwá ziemie onéy. *SarnStat 615*; A ielli fie o té gránice będą mogli [...] zgodzić: tedy będą ftáć gránice ták zgodzoné. A gdzieby fie około miotánia lófsów o gránice nie mogli oni dobrzy męzowie wybráni zgodzić/ tedj niech lóffy zoboiey ftrony będą miotáné [*quod si ... poterint concordare, stabunt limites taliter concordati. Ubi autem non possent ... concordare, extunc sortes ... mittantur JanStat 848*] *SarnStat 1264, 232, 243, 272 [2 r.]*, 300, 329 (85); *PowodPr 7*.

»gdzieby (to) ... to (a. toć, a. toż) (dopiero)« (5): Gdzie bi tho krol iego. m. mlody wfcithko to ym postampil y vczynyl thoz dopiero znowu myeli go za pana wzyancz *MetrKor 61/224*; *KromRozm I F2*; *RejPos 33*; á gdzie by [*ubi*] ono [*filozofskie panowanie*] prze ludzká złość było zániedbáne/ toz dopiero niech fie wynurzy Krolewka władza. *ModrzBaz 129*; *GostGosp 72*.

»gdzieby ... więc« (1): Ale gdzie by fie też zuchfále szyrzyć álbo zápalić chciały [*występkii*]/ więc też miáfto ágáriku táráfu álbo lánczuchá ná tho przyłóżyć może. *RejZwierc 78v*.

Spójnik „gdzieby” poprzedzony innym składnikiem zdania (2) : ma v Rotmiłtrzá fprawiedliwości vkrzywdzony [...] żadać/ którey gdzieby nie odnióft/ oného towarzyszá [*który go ukrzywdzil*] także pozwáć ma *SarnStat 433*.

Połączenie: »gdzieby ... tedy« (1): ZYd gdzieby Kielichy/ Kfyęgi/ álbo iákie vbiory Kofćielne kupil/ álbo iemu były záftáwione/ á niemogłby lftcá mieć/ tedy ma być oładzon iáko złodziey *GroicPorz h3v*.

Z trybem warunkowym w zdaniu nadrzędnym [w tym: w antepozycji (94), w postpozycji (16), w interpozycji (4)] (114) : *OpecŻyw 69v*; zofthawylfzmi tho panv Voyewodzye gdzye bi tho okazacz mogł flvfnemy dowodi yfch mv Borzoboathi wynyen yeftth prziczifnelybiłfzmi go do thego yfchbi mvfzyal panv voyewodzye dofycz vczynycz *LibLeg 11/159, 10/155v, 11/139v; 152v, 171*; gdzieby [*cum JanStat 932*] czy Commiffarze. miedzi sobá niezgodni a rozni beli. ktobi dálze vznanie a

rozpravę tych odezvov czynicz miel [!]. *ComCrac* 14; A gđzyeby oná náuká bořka/ álbo flowu bożemu przywoita byłą/ trwála by byłą nád wolą wřelkyego łtworzenya *KromRozm II* pv, sv, t3; Ale gđzyeby on rząd inákłfy był niż ápořtolłki/ nyebyłby to kołcyoł boży *KromRozm III* G4, D4v, F8v [3 r.], H8v, L7v, 07 (13); byłoby z ubliżeniem autoritatis religiae, gdzieby to dłuęo trwać albo wiecznie ostać miało *Diar* 92; bo gdzieby [si; gdyby *Wujek*] on [*Bóg*] nie dárował z dobroći řwey/ [...] niemogłaby řtyliącá dzieřięta częłć ludzi być obżywioná. *Leop* 4.*Esdr* 7/68; *BielKron* 203v, 213; Lecz gdzieby mieli pewną wiadomořć/ bez wátpienia nigdyby nie zgrzeřzyli *GórnDworz* Ff5; ábowiem gdzieby pan s przyrodzenia ku dobremu nie był řkłonny/ wřzytká pracá Dworzáninowá byłą by proźna *GórnDworz* Kk2, B8, 12, M2 [2 r.], Ff3v, Hh3 (17); *HistLan* B3; *BielSpr* b3, 22v, 38v, 58, 69v; *WujJudConf* 74v; *BiałKaz* F2; Bo gđzieby to cudámi było vtwierdzono/ mogliby temu wřzyřtkiemu rychley wierzyć. *CzechRozm* 186v, 138, 214v; Bo gdzieby ieden pařterz nie był/ wiáráby iedná y náuká á wyznanie iedno byc [!] nie mogło/ [...] Przeťoź řam nářz zbáwiciel powiedziáł. Będzie ieden pářterz y owczárniá iedná. Iáko by rzec chciał/ gdzieby iednego pářterzá nie było/ iedenby kořćioł w iedney wierze być nie mogł. *SkarJedn* 41; bo gdzieby [*ciało*] miało być zámuloné [...] inřzém chorobám prędká/ á do popráwy nierychłaby řye przyczyná dáła. *Oczko* 21v; Gdzie by ten wał Száťan przekopał/ łáčno by nam y wiáre z řercá wykradł: co řię ná tych Heretykách pokazało. *SkarŻyw* 114; *CzechEp* 139, 284; Iákoź gdzieby řen kto ludźmi ma rządźić niebył řprawiedliwym / á w affectach řwych pomiárkowanym/ pewnieby nie móęł dobrze rořkázowác. *GórnRozm* M4, F 3, G2; bo áni ludzie/ gdzieby było tych obyczáiów miałto niemiáło/ áni obyczáie/ gdzieby byli tácy ludzie nie rządźili/ nie mogłyby były álbo záložyc/ álbo ták dłuęo trzymác ták wielkiéy [...] rzeczyřpořpolitéy. *KochWr* 26; *ActReg* 95; Y gdzieby řie powoli méy tá rzecz toczyłá/ Troiá z řziemiá nigdyby zrównána nie byłá. *GórnTroas* 24, 51; W domu Oycá meęo ieřt mieřzkánia wiele. Bo gdzieby ináczey było [*Si quo minus: Ieřliby ináčzáy Wujek*] powiedziáłbyř wam był *WujNT Ioann* 14/2; *JanNKar* F, Fv, Gv; Stráchemby był Ieř^o Mořć Krol Polřki Pan nářz káždemu nieprzyiáćielowi/ á gdzieby pořpolitym ruřzeniem záęroźił/ lękáćby řię y trwożyć káždy muřiał. *GrabPospR* K4; *PowodPr* 59, 84, 85; *SkarKaz* 40a.

Połáczenia: »gdzieby ... juź« (2): *KromRozm III* F7; Ieřliby y te poráźono/ tedy Iánczárny puřzczá y wřzyřtek lud pieřzy/ [...] gdzieby y te poráźono/ iuźby wřzyřřhko wořłko Tureckie vpádło *BielSpr* 54v.

»gdzieby ... tedy(ć)« (27): Gdzie bi krol iego m. theęo vczynicz nyechcział. Thedi bi go za pana myecz nyechcziele *MetrKor* 61/224; gdziebich řřie ya bil theęo niedokupyl skarbi swimy yzeřim zářřie Hořpodarem zořtal thedi bi bil na thim miořczv syedział Turczin *LibLeg* 10/152; *KromRozm III* D; A ták gdzieby poddáni byli dobrzy/ dzielni/ godni/ y dobrze náķierowáni ku człowieczemu ná řwiecie błogořławieńřtu/ tedi ten pan ktoryby im rořkázował/ mogłyby řie zwác wyřřłzym nád wřzyřtkimi krolmi kroleř. *GórnDworz* li, N; *RejPos* 317; *BielSpr* 3; *BudNT przedm* c7v; Bo gdziebyřmy z duchá Bożego odrodzeni nie byli/ tedybyřmy theź áni widzieć rzeczy niebieřkich áni wřťapić do kroleřtwá Bożego mogli *CzechRozm* 21v, 31, 78, 114, 120v, 159 (14); *CzechEp* 306; *GórnRozm* N2v; *SarnStat* 1274; *PowodPr* 59; 78.

»gdzieby to« (1): gdzieby to inny naród miał w łobie taką mierność á cierpliwość iáko oni/ nietylko ziemiá ále y niebo kocháliby fie w takich ludziách. *BielKron* 296v.

»gdzieby ... to« (1): A gdzieby zásię tak miano słuchác świádkow/ iáko v was we Włofzech słucháią [...] to nárzy Sędziowie ledwieby iednę *actiá* ná dzień ofádzili. *GórnRozm* H2v.

»gdzieby ... wszak« (2): Bo gdzieby [*si enim*; iefliby *Wujek*] on nierozmnożył miłofierdzia íwego/ wślákby nie był ożywion [*non vivificabitur*; nie ożywie *Wujek*] świat *Leop* 4.*Esdr* 7/67; *SarnUzn* H6v.

Spójnik „gdzieby” poprzedzony innym składnikiem zdania (3) : A wielki ítan gdzieby fie thákiego dopátrzył á doświádczył práwego á życziwego człowieká [...] miałby gi iáko ono powiádaia y w złoto okowác. *RejZwierc* 50v; *PowodPr* 19.

Połączenie: »gdzieby ... wszak« (1): A íędzia gdzieby nie przezyrzał [*si non ignoverit*] tym kthorzy vzdrowieni íá słowem iego [...] wślákby ínadź niezostáło [*non fortassis derelinquerentur*] z niezliczney wielkości/ iedno bárzo máło. *Leop* 4.*Esdr* 7/69.

Zdanie nadrzędne wprowadzone przez Spójnik albo partykułę żądającą „by” lub z partykułą „-by” w drugim członie [w tym zdanie podrzędne z „gdzieby” w antepozycji (25), w postpozycji (18), w interpozycji (5)] (48) : ComCrac 22; *ZapWar* 1545 nr 2646; powyedaya y natho gdzye bi thego Ormyanye nyezeznały. abi na wślákby mayetnofczy ífwe y na gardlo karany bily. *LibLeg* 11/137v; A gđzyeby tego wślákbyego z dobrej woley nye czynili/ áby boyážnyá cyęszkich á írogich kaźni [...] od złofci íye powcyágáli. *KromRozm II* i4; *KromRozm III* G2, Kv; *Diar* 54 [2 r.]; A gđzieby fantu niewydał [...] áby był do Vrżędu wźięt *GroicPorz* q2v, t4v; Moizesz rofkazał/ gdzie by kto vmárl [*Si quis mortuus fuerit ... ut*; íefliby kto umárl ... niech *Wujek*] niemáiąc dzieci/ áby brát iego/ poiáł onę żonę iego *Leop Matth* 22/24; *BibRadz Act* 9/2; Vítáwil teź áby kápłan nie miał mśzey/ gđzyeby ich przy namniey trzech nie było słucháiąc. *BielKron* 150, 161, 247; *KwiatKsiąź* Mv; *Prot* D3; á gdzieby mu [*dworzaninowi*] częgo niedostawáło/ áby rádniey zániechał wślytkiego *GórnDworz* 17, C, Cv, E2, K8, S8v (8); *RejZwierc* 65; *Zakon zás* Moizeszow [...] przyniewalał [...] áby koniecznie choć nie rádzi wślytko co Moizesz rofkazał czynili. A gdzieby czynić niechćieli/ ábo co przeciwnego wdziałáli/ żeby wedle náznáczonyeh kaźni/ bes odwłoki y miłofierdzia byli karáni. *CzechRozm* 89v, 1v, 184; Lecź ia nic tak dálece nieżádam/ [...] iáko gdyby te moię wizerowánia co nabiegleyśzi á namędrfi ludzie czytáli/ áby zá tem gdzieby íię íym co niepodobáło [*ut, si minus probarent*] przyczynę mieli álbó náfze zdánie zgánic/ álbó ono częgo my niebaczyli wynáleśc, *ModrzBaz* 1v, 33; íam tego íobie życzę od niego/ áby kágáncem tym słowá iego/ vítá moie były ścífkáne/ gđziebych kędy z gránic słowá Bożego wyłtępowáł. *CzechEp* *3v, 55; *WerGośc* 252; *ActReg* 5v, 149; *Phil* C3, E4; *OrzJan* 60, 115; To iednák wáruiać/ áby wolno było cudzoziemcóm po Koronie winá íwoie przedawác/ gđzieby go ná íkládziech do trzech niedziel nie przedáli. *SarnStat* 289, 85, 207; *PowodPr* 39, 81.P

ołączenia: »jedno w ten czas ... gdzieby« (1): Druga [*rzecz*]/ áby złoczyńcá ná mękę nie łatwie áni íkwápliwie od Sędzięgo był zdawan/ [...] iedno w ten czas gdzieby ínszym lżeyszym ípofobem/ to íest íáfkáwym vpominánim álbó pytánim prawdá nie mogła íye okázác. *GroicPorz* hh2.

»gdzieby ... tedy« (2): A gdzieby się ktokolwiek dowiedział tego, aby ktorykolwiek z sędziow albo z pisarzow upominek jaki od kogokolwiek wziął, tedy aby było wolno każdemu, ktoregobykolwiek

stanu był, takowego sędziego albo pisarza nadwornym rokiem pozwać tamże przed ty sędzie. *Diar* 96; *SarnStat* 85.

a. *Wprowadza dodatkową uwagę luźno związaną z całością treści wypowiedzenia złożonego [zawsze w interpozycji, przy trybie oznajmującym w zdaniach towarzyszących] (4) : Ićie wdzięczność tá/ kthora ma być w twarzy/ (gdzie by był do tego zároł) iest v páná Kołtki GórnDworz D8v, Dd2v, Kkv; nikomu inszemu iedno wm (gdzie by Pan Bog śmierć nań dopuścił był) dom swoy y zonę byłzlecił ActReg 54.*

B. *Wprowadza zdanie okolicznikowe czasu niekiedy z odcieniem warunkowym: gdyby, kiedy by; cum Vulg, ubi JanStat (96) :*

*Z trybem oznajmującym, rozkazującym lub bezokolicznikiem w zdaniu nadrzędnym [w tym: w antepozycji (59), w postpozycji (11), w interpozycji (2)] (72) : KromRozm I D3; GroicPorz mm2v; GórnDworz Kk3v; A gdzieby ná cię co trudnego przyszło/ á gdzieby czemu zrozumieć nie vmiął/ wołay do niego z onemi zwolenniki iego RejPos 126, 14, 121, 143, 223, 226v; A tak gdziebychmy kogo nie rozmyłnie á s fregości gniewu przykro kárác chcieli/ weźrzymy pirwey w fwe affekty iáko we źwierciádło RejZwierc 77, 4v, 48v, 210v; BielSpr 53v; Oczko 13; Agdzieby była paritas doktorey się cześci przychyli K. IM przytei sententia ActReg 18, 28; A gdzieby fie w boru zápaliło/ káždy poddány [...] ma bieżec gásić/ iáko do dworá gdyby fie zápaliło GostGosp 12, 28; Phil S3; Gdzieby *deficiente stirpe* Książęciá Kurlándckiého Gotárdá [...] Kurlándcka ziemiá przypadłá do obu narodów y Pańftw ípólnie przyłączona bydź ma SarnStat 1206, 66, 591, 649, 650 [2 r.], 1109 (15); WitosłLut A5.*

Połączenia: »gdzieby ... już« (2): A tak pomni ná to pilno/ iż gdzieby cie ten Cefarz twoy doczeńny odciągał od woley á od poślufzeńtwa onego głównego á wiecznego Cefárzá twego/ [...] Iuż więcej małz być powinien temu/ á nie doczeńnemu onemu Cefárzowi fwemu. RejPos 252v, 181v.

»gdzieby ... tedy« (31): LibLeg 6/118, 118v; ComCrac 16, 19v; ZapWar 1548 nr 2669 [2 r.]; A gdzieby przekázę fwoię przes Połá oznaymił/ tedy y Połel powiełci fwey powinien przyłygá popráwić GroicPorz q3v; FAnthu Wierzyciel powinien thák pilnie ftrzedz y chowác/ iáko fwoiey włafney rzeczy. Wízákże gdzieby wierzycielowi zginá s przygody/ álbo mu ij vkrádziono/ álbo zgorzáł/ tedy dłużnik ná thym ízkoduie GroicPorz dd, g2, aa, bb3, gg; á gdziebyłcie chćieli vćiekác [Cumque confugeritis Vulg; A gdy vćieczęcie Wujek] do miał fwych/ tedy ná was powietrze morowe pułzezę BibRadz Lev 26/25; A gdzieby Turecki Czaułz/ álbo Mołkiewłki álbo Tátárłki goniec przyiechał/ tedy záraz Stároftá vkráinny/ ma łługę iedného wypráwić do X. Arcybiskupá/ y Podłkárbiého / dáiac mu znác o tym Pośle SarnStat 44, 87, 130, 613, 883, 1177 (18).

»gdzieby ... wnet« (2): á gdzieby przypadł iáki vćíłk [facta autem tribulatione; á gdy Przyidzie utrapienie WujNT] [...] / wnet [continuo; wnet WujNT] fie pogarłfa [ten, który jest doczesny] Leop Matth 13/21; Drugie zbroifte/ mocne/ chutkie z drzewy/ obroćić przeciw rogom nieprzyiacielłkim/ áby ie mogli przełomić/ gdzieby nie mogli dla trochy fiebie/ wnet máią vłtápić BielSpr 18.

Z trybem warunkowym w zdaniu nadrzędnym [w tym: w antepozycji (14), w interpozycji (3)] (17) : BielKron 307; niemáłz tak niepowfćięgliwego/ złęgo/ á niecotliwego ná fwiecie człowieká/ któryby fie/ gdzieby go o to ípytano/ chciál do thego przyznác/ iż iest thákim GórnDworz Ee8v, C6v, G3v, V2, Gg6, Hh3v, Hh7; RejZwierc 247; IZ gdzieby [cum JanStat 54D] pan Bóg z tego świátá

Królá Ie⁶⁰ M. Oycá náfzého wźiác był raczył : nie piérwéy poddáni náfzy winniby nam mieli byđz poľufzeństwo/ áliźbyfmy wźem wobec wźytkié Lify y przywileie [...] wtwiárdźili *SarnStat* 54, 12, 434.

Poľczenia: »gdzieby juź ... juź« (1): gdjeye by iuź z Węgry iedność Polfká wzyęłá/ iuźbyście pánowie Polacy chćieli obyczáiw Węgierfkich wyknąc y náśładowác/ námi wzgardźiwfzy *BielKron* 401.

»gdzieby ... tedy« (3): A gdzie bi woysko Czo naywiáthfche zebraly thedi bi myely poľlacz do krolia mlodego, abi donych wiyachal iako do poddanich do swich *MetrKor* 61/224; *CzechRozm* 199; *PowodPr* 60.

»gdzieby ... wnet« (1): gdziebi zbudowal Zamek na Byalakyeyv wnetthbi potim chćial miecz y za Boem na wielkym poliv pod Swynyhorod a po Tharhowycze az kv Kyyowv. *LibLeg* 11/77v.

Zdanie nadrzędne wprowadzone przez Spójnik albo partykułę żądającą „by” lub z partykułą „-by” w drugim członie [w tym: zdanie okolicznikowe z „gdzieby” w antepozycji (6), w postpozycji (1)] (7) : Lecź tego częgoby nie vmiał/ zgołá niechaj zániecha/ áni w tym śławy śzuka/ y owfzem gđzyeby kcźemu przyśłó/ áby iálnie powiedziáł że w tym iest prośtak. *GórnDworz* N4, N4v [2 r.], li7v; Tákże teź y Anyoľom śwoim to poruczyć raczył/ iż gdy obaczá iemu być człowieká wiernego/ [...] áby go iáko źrzenice w oku pilnie ftrzegli/ y namnieyfzego poľtápienia iego. A gdjeyeby teź obaczýli być niewiernego á zdrádliwego iemu/ áby teź mnieyfzą pieczá y mnieyfzą praeą mieli okoľo niego *RejPos* 330; *Phil Sv*; *SarnStat* 522.

C. Wprowadza zdanie okolicznikowe przyzwolenia: choćby; si Vulg [zawsze w antepozycji] (14) :

Z trybem oznajmującym w zdaniu nadrzędnym (10) : Gálátom piłá/ opowyedáyc/ gđzye by fye obrzewóáli/ iż im Kryltus nic nyepomoże [*quoniam si circumcidamini Christus vobis nihil proderit Gal* 5/2]. *KromRozm II* v2, x3v; *KromRozm III* C7, L4v; Gdzieby kto miał łto owiec [*Si fuerint alicui centum oves; Ielliby kto miał łto owiec WujNT*] á obłádziláby iedná z nich: izaź nie opuľczá dziewiáćdziefiáth y dziewięć ná gorach/ á idzie śfukác oney co zábłádzilá? *Leop Matth* 18/12; *BudBib* c3v; Gdzieby teź to o łobie ták rozumieć chćieli/ Ze im káždy/ á oni niewinni nikomu Spráwiedliwóści czynić: tego/ da bog/ nigdy Náđ námi nie przewiodá *KochOdpr* B4.

Poľczenia: »gdzieby ... jednak« (2): *KochMon* 29; Gdzieby teźktobył racione Criminis nagardle karan [...] iednak szkody ktoreby się Vkrzywdzonemu [...] stały [...] nagrodzone byđz maią *ActReg* 18.

»gdzieby ... przedsię« (1): A gđzieby [*casu vero, quo JanStat* 909] ieden álbo więcýy ich z tych opiáných przyiechác dla zátrodnienia niemogli: przedsię [*nihilominus ibidem*] w ręce rzeczoného Bifkupá przed témi/ kćórzy fie ziáđá Bifkup ábo Bifkupi/ kćórzy ná potym będą/ Alśperfcy przyśiáđz w té śłowá będą powinni *SarnStat* 1124.

Z trybem warunkowym w zdania nadrzędnym (4) : Nye ná tym rzecz teraz: Ale yeľli v nich [*u Grekow*] koľcyoľ/ czy nye. Abowim gđzyeby fye okazálo iż v nich koľcyołá nye/ nicby ich to nye zmogło/ iźeby okoľo tych rzeczy ták dźyerzeli *KromRozm III* L5; ten dáńk nie ięzykom ma być/ ále ludziom: ábowiem cífz ludzie/ gdzieby fie byli vrodzili w innym narodzie/ toź by byli vczynili: á przeto obfitość the/ ludzie czyniá/ nie ięzyk. *GórnDworz* F7v, E4.

Połączenie: »gdzieby ... jednak« (1): á gdzieby też dobrze y ták było/ iednák nie było by (iáko w. m. powiedaľz) fwiátu gorzey GórnDworz Z7.

D. *Wprowadza zdanie okolicznikowe stopnia (1) :*

Połączenie: »tak (cum av) ... gdzieby« (1): myľlił ľam w łobie rzekąc: Byľmy byli thák dáleko/ gdzieby iuż żadnego człowieká nie było. Y sľtało ľie ták HistRzym 63.

E. *Wprowadza zdanie uzasadniające (19) :*

Połączenia: »gdzieby ... tedy« (1): Abowiem gdzieby ľie omyľki w ľłowie BOżym náydowác miáły/ tedyby niewiedźieć czemu potym wierzyć. CzechRozm 138.

»gdzieby ... toć, toć ... gdzieby« [z trybem warunkowym w zdania nadrzędnym] (1 : 1): KromRozm III Mv; Abowiem gdziebyľmy rozum winowác chćieli/ iz prze zeń wiele złego ná świat przyľzło/ toćby lepiej rozumu nie mićć/ niż mićć. GórnTroas 4.

a. *Wprowadza uzasadnienie dla pytania: skoroby, jeśliby; si Vulg (16) :*

Z trybem oznajmującym w zdaniu nadrzędnym [w tym: w antepozycji (6), w postpozycji (1)] (7) : KromRozm II h2v; Syć gđzye byś duchem błogoláwił [si benedixeris spiritu Vulg 1.Cor 14/16; ieflibyś WujNT]/ yáko rzecze Amen ná twoye błogoláwyeny ten/ ktory yeľt ná myeyľcu poľpolitego człowyeká KromRozm III K6; RejPos 16v; Bo gdzieby go iuż mieli byli iftotnie y ľkutecznie/ á coż tego byľá zá potrzebá/ żeby go mieli byli w figurách/ w przeýźrzeniu CzechRozm 30, 86, 132; Bo gdzieby niektorzy mieli odnosić fauorem, czemu nie wsycy? Act-Reg 140.

Z trybem warunkowym w zdaniu nadrzędnym [zawsze w antepozycji] (9) : GórnDworz Fv; Bo gdzieby to Aniolowi onemu/ ábo ktoremu inľzemu ľľużyło: ázalfzy tego zániechał byľ Páweł przypomionąc CzechRozm 45v; Bo gdzieby ono przyrodzenie náľze dobre było: A czemużby nam Chriľtus roľkázował to/ żebyľmy ľie ľámych ľiebie záprzeli? CzechRozm 242v, 131, 137v; Oczko 7, 24; CzechEp 281.

Spójnik „gdzieby” poprzedzony innym składnikiem zdania (1) : ktora woiná gđzie by ľie zdárzyľá/ á zá poraľzká pogáńľká wyľzło by ták wiele tyľięcy Turkow/ Sárácenow/ z błędu/ [...] czy nye obrociło by ľie to w dobre GórnDworz Ii4v.

2. *Wprowadza zdanie podmiotowe; z zapowiednikiem w zdaniu nadrzędnym (5) :*

Połączenie: »to ... gdzieby, gdzieby ... to« (3 : 2): KromRozm III D6; ActReg 16 [2 r.]; O mięby nic/ ľynowi mogľoby to ľzkodźić/ Gđzieby mu przyľzło w ten kray woýľko znou wodzić. GórnTroas 43; Gđzieby tedy tę ľáľkę ku niemu kiedy odmienił/ miáło ľię to sľtác zá wielką przyczyną ich/ obrázy y máieľtatu iego. PowodPr 16.

3. *Wprowadza zdanie dopełnieniowe; gdyby, jeśliby; aby, żeby (12) :* Boc zajľté mało náiduiemy/ gđzieby ludźie v świaata źli abo gľugi s ľwyi vprzeyimići chuci a nie k woli námędrľżem abo nalepľżem/ te^{go} świaata ofobám/ przeciwko panu Chriľtuľowi i ľľugám iego co złego poczynali MurzNT 116.

Z zapowiednikiem w zdaniu nadrzędnym (10) :

Połączenie: »gdzieby ... to, to ... gdzieby« (6 : 4): á gđzie by ie [ustawy boskie] też kto chćiał pogánić ifćie bych tego niemogł wdźięcznie przyimowác. RejPs 185v; Diar 27; BielKron 262; RejZwierc 36; a wľzak że to rzadko znajdzieľz/ gđzieby inaczey było. BudBib B4; Oczko 15; CzechRozm 237v; Abowiem gđzieby on omijáiąc práwo/ z gľowy ľwey ľádzic miał/ bárźieyby tym obráził

Íprawiedliwość *GórnRozm* F4; *ActReg* 102; A Vrządnik ma bydź w tym winien/ gdzieby tego nie doyrzał. *GostGosp* 118.

Spójnik „gdzieby” poprzedzony innym składnikiem zdania; z zapowiednikiem w zdaniu nadrzędnym (1) :

*Połączenie: »gdzieby ... to« (1): Skaźń tę/ ták iáko ludzką gdzieby rozbiérano/ Wielkiému okrucieńftwu/ toby przypifano. *GórnTroas* 65.*

II. Partykuła (2) :

1. Wzmacniająca, uwydatniająca nierealność lub niemożliwość czego: jakże by, niemożliwe żeby (1) :
Gdzieby téż ták kámienné ten Bóg ferce nośił/ Zeby ták łmutny człówek iuż nic nie vprośił *KochTr* 14.

2. Żądająca, nadająca wypowiedzenia charakter życzenia: oby, żeby to (1) : kiedi iego krolyewska myłocz sye na zdrowy nye dobrze myał. thedi iego [*Zborowskiego*] the słowa bily Gdzie bi bil bog na Jego Kroliewską myłocz smyercz przepuścził *MetrKor* 61/223v.

Cf **GDYBY, GDZIE, GDZIEBYKOLI, GDZIEŻBYĆ**

KK